

Stockholms
universitet

MUSIKBRANSCHENS TYSTA KUNSKAP

- Ett diskussionsunderlag om kunskap, kreativitet och kompetens inom svenska skivbolag

Thomas Florén
Sociologiska Institutionen
Stockholm Universitet

E-post: thomas.floren@sociology.su.se
Telefon: 08 – 16 31 17 (arb), 070-780 00 82 (mobil)

Bakgrund

Detta underlag är hämtat från mitt avhandlingsprojekt om kunskap, kreativitet och kompetens inom svenska skivbolag. Fokus riktas främst mot bolag och aktörer som är verksamma med pop- och rockmusik. Avhandlingen har två huvudsakliga teman varav det ena är kunskapssociologiskt och det andra organisationssociologiskt. Det första temat syftar till att utifrån en kunskapsteoretisk grund beskriva och analysera den förmåga som av representanter för branschen beskrivs som grundläggande för alla skivbolag, vilken är att identifiera nya artister och ny musik samt lyckas sälja denna på en marknad. Det andra temat utgörs av ett försöka att relatera och placera dessa beskrivningar i en organisationssociologisk kontext med utgångspunkt i teorin om kunskapsföretag.

Jag presenterar i detta utkast ingen färdig text i traditionell bemärkelse, det förekommer inga slutsatser eller empiriska analyser. Istället skisserar jag tre relativt allmänna beskrivningar av begreppen kunskap, kreativitet och kompetens. Dessa beskrivningar avser jag att i avhandlingen använda på mitt intervjumaterial för att beskriva och analysera de olika kunskapsrelaterade förutsättningarna för skivbolagens verksamhet.

Det empiriska datamaterialet består av djupintervjuer med framför allt representanter för skivbolag. Fokus har främst riktats mot bolag och aktörer som är verksamma med pop- och rockmusik men har även kompletterats med andra typer av aktörer för att nyansera och vidga bilden.

Det problem som givit upphov till det kunskapssociologiska temat är det sätt på vilket framför allt begreppen kunskap och kompetens används i en mängd sammanhang. Begreppen används ofta med en mycket vag innebörd, ibland mer eller mindre synonymt, men även med en klar fokus på formell utbildning. I försök att beskriva och diskutera kunskapsrelaterade processer inom företag där formell utbildning har en mycket underordnad betydelse för verksamheten blir dessa luddiga och implicerade innebörder problematiska. Syftet med den kommande beskrivning är att skapa teoretiska beskrivningar eller instrument som är användbara på exemplet skivbolag.

Exempel på frågor som jag vill analysera:

- Om skivbolagens centrala uppgift består av att identifiera nya artister och ny musik samt lyckas sälja denna på en marknad, vad krävs i fråga om kunskap, kreativitet och kompetens?
- Vilken betydelse har de olika begreppen i relation till ett företags förmåga att lösa den centrala uppgiften?
- Vart ligger tyngdpunkten?
- Hur kan man beskriva och identifiera dessa förutsättningar?
- Hur kan kompetens förstås i relation till kunskap, kreativitet och skivbolagens centrala uppgift?
- Hur kan man stimulera och skapa förutsättningar för de centrala förmågorna som krävs?

Det primära målet med utkastet är att få reaktion och respons på de tre begrepp som presenteras i framställningen. Är beskrivningarna av begreppen relevanta i syfte att förstå och analysera den kunskap, kreativitet och kompetens som finns inom svenska skivbolag? Finns det aspekter som utvecklas, förändras eller tas bort?

Problematisering av begrepp

När man talar om kunskap, kompetens och kunskapssamhälle relateras detta ofta till tankar om ett ökat lärande i form av formell utbildning och att produktionen av fysiska varor minskar i förhållande till produktionen av tjänster, service och kunskap (Bell 1976, Castells 1999 *et al*). Upplevelseindustrin eller de kreativa näringarna antas utgöra sektorer som expanderar, sysselsätter allt fler människor och omsätter allt mer pengar. Forskning och teoribildning har framför allt fokuserats kring den explicita kunskapen som ofta antas vara ett resultat av formell utbildning. Detta samtidigt som forskning visar på att det inom dessa framväxande näringar inte är formell utbildning som är avgörande.

Sedan 80-talet har en grupp forskare med Bo Göranson i spetsen intresserat sig för kunskap ur ett annat perspektiv. De menar att det finns ett yrkeskunnande inom en rad olika yrken som svårligen låter sig beskrivas utifrån indikatorer som formell utbildning och påståendekunskap. Vidare har de pekat på problem som uppstår till följd av samhällets marginalisering av kunskap som inte är explicit. Skillnaden kan mycket grovt beskrivas som en skillnad mellan teoretisk och praktisk kunskap. Den teoretiska kunskapen inhämtas framför allt genom instruktioner och formell utbildning och är explicit medan den praktiska kunskapen primärt uppstår till följd av erfarenhet och i stor utsträckning är tyst¹.

Mitt intervju-material ger en tydlig bild av att den centrala förmågan inom skivbolag på flera sätt är svår att uttrycka verbalt samtidigt som den formella utbildningen anses spela en underordnad roll. I flertalet intervjuer beskriver respondenterna den viktiga förmågan hos medarbetarna som en fråga om fingertoppskänsla, magkänsla, feeling eller att förstå folksjälen. Vad är det då dessa aktörer kan, är det ett uttryck för kunskap, kreativitet eller kompetens, eller är det något medfött? Att försöka att analysera denna förmåga i termer av formell utbildning, påståendekunskap, framstår som mer eller mindre meningslöst. Att bara konstatera att det är frågan om en kunskap som uppstått till följd av erfarenhet förklarar inte heller inte så mycket mer förutom dess eventuella uppkomst.

Kunskap, kreativitet och kompetens.

De olika innebörderna och kategoriseringarna av framför allt kunskap och kompetens framstår utifrån litteratur som oöverskådliga. De kommande beskrivningarna av kunskap, kreativitet och kompetens skall inte betraktas som allmänna definitioner utan som beskrivningar som görs inom ramen för avhandlingen. Utgångspunkten för beskrivningarna är utmärkande sociologisk vilket innebär att begreppen beskrivs som sociala konstruktioner. Huruvida det finns någon absolut referens i filosofisk

¹ Det är en mycket schematisk beskrivning och inte helt rättvisande men leder ändå tankarna i rätt riktning. Flera har hävdad att skillnaden mellan vad som brukar benämnas som teoretisk och praktisk kunskap är mycket mer diffus och problematisk än vad ovanstående beskrivning ger sken av. (Se exempelvis Kuhn 1979, Liedman 2001, Nordenstam 1983 *et al*)

bemärkelse faller utanför ramen för denna beskrivning. Vidare bör det påpekas att begreppen bör uppfattas som idealtyper eller analytiska begrepp, inte som beskrivningar av fenomen. De finns flera som menar att kunskap alltid är i vardande, att kunskap helar tiden faller i glömska, produceras och reproduceras (Grensjö 2003). De tre begreppen avser även att ge uttryck för tre faser i detta kunskapens kretslopp, vilka är stabilitet, förändring och legitimering.

En av de troligtvis äldsta frågorna i mänsklighetens historia rör vad som är verkligt och hur man med säkerhet skall kunna veta något. Svaren på dessa frågor har under olika perioder och i olika kontexter varierat. I detta sammanhang beskrivs begreppen kunskap, kreativitet och kompetens som handlingar vilka står i ett speciellt förhållande till regler (Se Wittgenstein 1981, 1992). Med regler avses alla de föreställningar, vilket inkluderar moral, etik, konventioner etc. som styr eller reglerar vårt beteende. Denna beskrivning skiljer sig således från den positivistiska distinktionen mellan objektiv kunskap å ena sidan och värderingar och emotioner och andra sidan där endast de förstnämnda betraktades utgöra kunskap. I stället beskrivs begreppen i relation till regler som kan utgöras av både värderingar och emotioner och som kan vara antingen tysta eller explicita. Så fort vi agerar i vår verklighet påverkar dessa regler våra beteenden, detta gäller både när vi agerar inom vårt yrke eller när vi åker tunnelbana eller handlar i snabbköpet.

Mycket att detta regelföljande sker omedvetet, vi reflekterar inte över vad som styr oss, vi bara agerar (Polanyi 1983, Ödman 1994). Dessa regler är socialt och intersubjektivt konstituerade (Berger & Luckman 2004). Ingen kan ha egna regler på samma sätt som inte kan ha ett eget språk. (jfr Wittgenstein 1992). Reglerna får sin styrande funktion genom att de är intersubjektiva, att de delas av andra. Så länge de hjälper oss att orientera oss i olika situationer så reproduceras de eftersom de faktisk fungerar.

Kunskap

Kunskap beskrivs i avhandlingen primärt som en förmåga att följa regler (Jfr Wittgenstein 1992, Rolf 1991 *et al*). Även om detta regelföljande i mycket stor utsträckning sker omedvetet och oreflekterat visar vi hela tiden i handling att vi antingen kan eller inte kan följa reglerna. Vad som är kunskap och inte avgörs av den sociala kontexten. Det som gäller som kunskap inom ett visst sammanhang behöver inte gör det i ett annat. Eller som Pascal lär ha sagt, att det som är sanning på ena sidan av Pyrenéerna är villfarelse på den andra. Men i givna sociala system går det att tala om rätt och fel, man kan i handling visa på kunskap och den kan fastställas då den överensstämmer med andra uppfattningar. Man skulle kunna tala om ett kunskapsfält i "bourdieusk" mening där det råden en enighet om värdet på fältet, man konkurrerar om detta värde, det finns en kollektiv identitet och det finns en relativt stabil struktur på fältet (jfr Bourdieu 2000). Inom ett sådant kunskapsfält kan en individ både ha "fel" och "rätt" uppfattningar vilket i sin tur visar att man antingen kan följa eller inte kan följa fältets regler. En person kan självfallet medvetet välja att bryta mot dessa regler i syfte att uppnå fördelar vilket samtidigt kan resultera i sanktioner som att exempelvis bli betraktad som okunnig vilket jag återkommer till under styckena kreativitet och kompetens.

Denna beskrivning av begreppet kunskap innebär således att det framför allt har en reproduktiv funktion eftersom individen *följer* regler. I och med att individen följer

områdets regler reproduceras och bekräftas de samtidigt som riktiga. Att regler utvecklas och följs medför även stabilitet inom det givna området då interaktioner upplevs som förutsägbara, det skapas en struktur av kunskap. (Ödman 1994). Det bör poängteras att en individs kunskap som fenomen aldrig är statisk över tid utan befinner sig under ständigt förändring. Oavsett om kunskapen används eller inte förändras den. Om den används kan den utvecklas eller förbättras och om den inte används tenderar den att erodera, falla i glömska men det förefaller ändå rimligt att påstå att kunskapens tendens är reproduktiv och stabiliserande.

Kunskap kan dels vara frågan om att följa explicita regler men även att följa implicita eller tysta regler. Det finns flera argument för att kunskap primärt är en fråga om att följa implicita regler. Ett argument som Wittgenstein (1981) framför är att garantin för att en regel följs på ett givet sätt inte kan var ytterligare en regel, någonstans tar reglerna slut och där måste något annat ta vid. Detta implicerar att även att den explicita kunskapen vilar på en tyst grund (jfr Kuhn 1979, Liedman 2001, Molander 2000).

Ofta nämns som inledande utgångspunkt för diskussioner om tyst kunskap Polanyis formulering ”...we can know more than we can tell” (1983, s.4). Som exempel på tyst kunskap brukar nämnas förmågan att känna igen ett ansikte bland tusentals personer utan att kunna redogöra för hur man bär sig åt eller att kunna cykla. Förståelsen av begreppet tyst kunskap är dock svårfångad hos Polanyi och varierar mellan andra författare. Den grundläggande tvistefrågan förefaller vara om tyst kunskap är möjlig eller omöjlig att uttala, det vill säga att det *outtalad* eller *outtalbar*. Jag kommer inte närmare beröra denna fråga utan utgår från Molander (2000) som menar att det alltid går att säga någonting om det tysta men att all kunskap i grunden är tyst². Exempelvis går det att säga *någonting* om hur man cyklar även om det inte går att ge en uttömmande beskrivning av denna kunskap.

Hur kan man då påvisa eller tala om kunskap som är tyst, vad kan sägas om det tysta? Av naturliga skäl kommer det aldrig gå att explicit beskriva den tysta kunskapen men det går samtidigt säkerligen att säga något om den. Man kan ställa frågor om hur individer kan identifiera kunskap hos individer inom ett kunskapsfält, hur fungerar den, vad kan den användas till etcetera. Molander (2000) talar om handlingen som kunskapens uttryck. Den tysta kunskapen skulle således kunna studeras utifrån ett givet syfte i en given situation eller uppgift. Med handling avses inte enbart agerande som att kunna förflytta sig på en cykel utan även kognitiva handlingar som bedömningar, spela schack eller att räkna ett matematiskt tal (jfr även Liedman 2001, Kuhn 1979).

I litteraturen förekommer det flera olika sätt att försöka förstå begreppet tyst kunskap. Jag ska här försöka belysa begreppet utifrån olika orsaker till det tysta hos kunskapen. Det framstår som att det finns flera förklaringar till varför kunskap är tyst. Som utgångspunkt kan man konstatera att en stor mängd perceptiva erfarenheter inte är av verbal natur. Detta gäller exempelvis att veta hur en jordgubbe smakar, hur solen känns på huden, hur en klarinett låter osv. Detta är erfarenheter som inte är verbala till sin natur (Se exempelvis Liedman 2001, Polanyi 1983).

² För en kortfattad översikt över denna problematik se Grensjö (2003)

Att kunskap inte kan beskrivas på ett *uttömmande* sätt förefaller som fullständigt trivialt. Vad som är beskrivbart och obeskrivbart, explicit eller tyst måste förstås i relation till ett sammanhang där frågorna om vad som skall beskrivas, av vem, i vilket syfte och med hjälp av vad först måste besvaras (Molander 2000). Det går inte att säga att något är tyst utan att relatera det till dessa frågor. Exempelvis kan man mycket väl verbalt förklara för en person hur man cyklar i form av instruktioner om syftet med situationen är att personen ska förstå vad och hur en cykel används vilket inte innebär att personen därefter själv kan cykla (Jfr Molander 2000).

Dreyfus & Dreyfus (1986) utvecklar ytterligare ett resonemang om hur själva utvecklingen av kunskap tenderar att gå från det explicita mot det tysta, från följandet av situationsoberoende till situationsberoende regler (jfr även Berger och Luckman 2004). Författarna menar att novisen lär sig något genom explicita instruktioner som är så allmängiltiga och befriade från kontexten att denne på ett självklart och entydigt sätt kan uppfatta dessa. I och med att kunskapen utvecklas kommer fler och fler moment ske utan närmare uppmärksamhet, de sker mer oreflekterat och vanemässigt samtidigt som handlingar blir mer beroende och anpassad efter den specifika situationen. Dreyfus och Dreyfus (1986) menar att vi utan närmare eftertanke lagrar typiska situationer i vårt minne. I och med att kunskapen utvecklas blir dessa situationer allt fler och överskrider antal ord som finns i vårt ordförråd. Resultatet blir att experten kommer att sakna referenser till dessa minnen och att därför kunskapen svårligen låter sig beskrivas verbalt³. Detta indikerar att det inte bara är viss typ av kunskap som är tyst utan tystheten tenderar att uppstå i och med att kunskapen utvecklas, blir alltmer komplex och omfattande.

Ytterligare en orsak till att kunskapen är tyst är att den helt enkelt är oåtkomlig för individen. Individens handlingar kan vara styrda av regler som denne inte är medveten om. Studier har bland annat visat hur diskriminering kan ske omedvetet av dem som diskriminerar (Goldin & Rouse 2000). Det vill säga att individens handlingar styrs av regler som de själva inte är medvetna om.

Det finns således flera olika aspekter av och sätt att förstå tyst kunskap. I detta sammanhang betonas problemet med att förmedla en specifik kunskap verbalt vilket måste relateras till syftet med kunskapsförmedlingen. Att kunskapen är tyst kan sedan ha olika orsaker som att exempelvis kunskapen inte är tillgänglig för individen eller att individens kunskap är för komplex för att uttryckas verbalt etc.

Kreativitet

Kunskap har beskrivits som en förmåga att följa regler vilket implicerar att det finns fält där handlingar kan bedömas som riktiga eller felaktiga. Dessa fält av kunskap upprätthålls och reproduceras i handling vilket innebär att kunskap främst är reproduktiv. För att ny kunskap skall produceras krävs det att regler bryts, nya regler produceras eller att existerande regler används på ett nytt sätt. Den kreativa handlingen kan utgöras av ett brott mot en föreställning om hur något bör göras eller enligt konvention är brukligt. Men den kan även utgöras av att olika enheter sätts

³ Beskrivningen av expertens frånvaro av regelföljande har av flera utsatts för kritik. För en översikt se Molander (1989).

samman på ett nytt sätt (Shumpeter ur Swedberg 2000). Ytterligare en kreativ handling utgörs av den nya regeln som skapas på ett område som förut saknat regler.

Men den kreativa handlingen innebär inte per automatik att den resulterar i kunskap. För att handlingen skall resultera i kunskap måste det finnas ett fält inom vilken handlingen uppfattas och bedöms som värdefull och värd att upprepa. På samma sätt som kunskap beskrivs som en social konstruktion bedöms även den kreativa handlingen på social nivå på ett givet fält. MacKinnon (1968) menar i enlighet med detta att man måste fråga sig i förhållande till vad något är nytt? För ett barn är praktiskt taget allt nytt vilket i sin tur inte innebär att en handling är kreativ. Vad som är nytt måste bedömas utifrån en given kontext. Exempelvis kan en handling betraktas som kunskap i en kontext men som ny i en annan. Vidare kan en gammal kunskap som fallit i glömska eller som uppfattas som förlegad uppfattas som ny i en aktuell kontext. Vad som bedöms som nytt, kreativt måste således bedömas utifrån en given kontext.

Om kunskap beskrivs ha en reproduktiv verkan, vad är det som gör att ny kunskap ändå produceras? Jag argumenterar för att det framförallt finns två sätt att förstå varför kreativitet aktiveras hos enskilda individer och grupper. För det första menar jag att situationer av osäkerhet tendera att framkalla kreativitet, när exempelvis gamla tolkningsmönster, känd kunskap av någon anledning inte fungerar längre eller när det helt enkelt saknas vedertagna rutiner och regler. I situationer där ingen vet hur man ska göra måste man prova sig fram, göra nya tolkningar och pröva olika lösningar. Osäkerhet kan ur detta perspektiv beskrivas som en källa till kreativitet.

För det andra menar jag att kreativitet uppstår till följd av att en eller flera individer medvetet strävar efter det nya. Det kan dels vara frågan om konstnärens försök att utveckla eller förnya tekniker och uttryck. Men det kan även vara fråga om forskarens försök att lyfta fram det dolda, förklara ett fenomen eller kritisera rådande uppfattningar, eller företaget som använder kreativiteten, det nya som konkurrensmedel. Bakom detta resonemang impliceras en distinktion mellan den kreativa personligheten, den kreativa processen och den kreativa produkten. I detta sammanhang fokuseras resultatet av handlingen, det vill säga den kreativa produkten vilket inte är relaterat till individen utan till den sociala kontexten. Det är i den intersubjektiva kontexten som en kreativ handling kan bedömas som positiv och eventuellt leda till produktion av ny kunskap.

Kompetens

Begreppet kompetens har liksom kunskap ingen vedertagen definition som okritiskt går att tillämpa. Vidare har begreppet under de senaste decennierna givits en allt vidare innebörd (Hammar 2004, Lyttkens 1994). Från att ha använts för att ge uttryck för framför allt behörighet kombinerat med yrkeserfarenhet har allt fler olika mer eller mindre vaga innebörder adderats till begreppet. Hammar (2004) konstaterar att kompetens inte är något objektivt begrepp utan att det grundas på subjektiva uppfattningar vilka varierar inom olika yrken och kan inkludera en mängd olika kunskapsrelaterade innebörder. Detta är viktigt att ha i åtanke inför denna den kommande beskrivningen.

Medan kunskap och kreativitet fokuserar handlingens relation till ett system av regler sätter begreppet kompetens fokus på den handlande *aktörens* position i ett givet system av regler. Kompetens framställs i de flesta sammanhang som något mer än enbart kunskap. Exempelvis talar Andersson (1985) om kompetens med innebörden färdighet och förmåga men skriver även att ordet rymmer inslag av jämförelse och konkurrens vilket implicerar kontextuella aspekter. Flera framställer kompetensen som en potentiell förmåga som kommer till uttryck i en given kontext och tidpunkt (Boukas 1985, Ellström 2004).

Rolf (1991) gör en distinktion mellan "know how" och kompetens. Know how motsvaras i fråga om regelföljande den beskrivning som i detta sammanhang gjorts av begreppet kunskap. Rolf menar att personer kan vara kompetenta inom ett system och inkompetenta i ett annat. Således kan en handling i sig inte bära på kvaliteter som gör att den per automatik accepteras och bedöms som kompetent inom en given kontext. Enligt Rolf är kompetens på detta sätt primärt inte knutet till individen utan till dennes förhållande till ett specifikt system av regler. Om individen i förhållande till ett specifikt system av regler inte kan påverka dessa utan endast välja att följa reglerna talar Rolf om inkompetensförhållande (a.a.). Att enbart följa regler kan eventuellt uttryckas i termer av stor kunskap men det är fortfarande frågan om att *följa* regler.

MacKinnon (1968) framför en relaterad tanke utifrån begreppet kreativitet och menar att den kreativa idén, produkten måste realiseras, det vill säga förverkligas och ytterst kommuniceras. En kreativ handling har skild från ett sammanhang inget givet värde utom möjligtvis för den som utför handlingen. Olika aktörer har dock olika förutsättningar för att realisera sina idéer. Aktören måste ha olika former av resurser för att kunna kommunicera och vinna gehör för sina idéer. Kunskap och kreativitet kan i kombination utgöra en potential för kompetens men som endast uppnår kompetensstatus då de realiserats och av omgivningen bedömts som kompetent. En handling kan inte före den är utförd beskrivas som kompetent. Boukas beskriver kompetens som ett uttryck för en historisk process där individens införlivade och integrerade kunskap utgör en förutsättning, ett förarbete som tillfälligt summeras och uttrycks vid en given plats och tidpunkt (Boukas 1988).

Den beskrivning som i detta sammanhang görs av kompetensbegreppet är i högsta grad relaterat och beskrivet med hänsyn till studieobjektet i avhandlingen. I intervjuerna har det samstämmigt framgått att den uppgift som skivbolaget måste lyckas lösa över tid är att identifiera ny musik och nya artister som är kommersiellt gångbara. Skivbolagets utmaning över tid kan följaktligen beskrivas som en ständig jakt efter det nya. Det räcker inte enbart med att följa regler, att upprepa gamla framgångsrecept utan att hela tiden finna och producera det nya. Av den andledningen förefaller det missvisande att tala om kompetens då en aktör endast upprepar mönster, reproducerar regler. Inom skivbolagsbranschen, och sannolikt många andra kreativa verksamheter, är det i första hand den nya handlingen som bedöms som kompetent. Det nya utgör en konkurrensfördel och är det man hela tiden försöker finna. Kompetens beskrivs inom ramen för avhandlingen därför som den kreativa handlingen vilken bedöms som positiv, som får ett positiv utfall. I och med att handling bedöms som kompetent är den lyckad, kompetensen är ett uttryck för den lyckade handlingen men som inte kan avgöras förrän det att handlingen är utförd.

Källförteckning:

- Andersson, Å E (1985) *Kreativitet, storstadens framtid*, Stockholm: Prisma
- Alvesson, M (2004a) *Kunskapsarbete och kunskapsföretag*, Kristianstad: Liber AB
- Becker, H S (1997) *Art Worlds*, Berkeley: University of California Press
- Bell, D (1976) *The coming of the post-industrial society*, New York: Basic Books
- Berger, P L & Luckman, T (2003) *Kunskapssociologi*, Falun: Scandbook AB
- Boukas, A (1988) *Kompetens, Ordet-Begreppet-Bruket-Värdet*, Stockholm: Institutionen för pedagogik, Högskolan i Stockholm
- Bourdieu, P (1984) *Vad det vill säga att tala. Det språkliga utbytets ekonomi*. Skeptron nr 1, Stockholm: Symposion bokförlag
- Bourdieu, P (2000) *Konstens regler. Det litterära fältets uppkomst och struktur*, Stockholm: Brutus Östlings bokförlag
- Castells, M (1999) *Nätverkssamhällets framväxt*, Göteborg: Daidalos
- Grensjö, B (2003) *Tysta, tystnade och tystade kunskaper*, Umeå: Pedagogiska Institutionen, Umeå Universitet
- Dreyfus, H L & Dreyfus, S E (1986) *Mind over machine*, New York: The free press
- Ellström, P E (2004) *Kompetens, utbildning och lärande i arbetslivet*, Stockholm: Norstedts Juridik AB
- Goldin, C & Rouse, C (2000) "Orchestrating Impartiality: The Impact of Blind Auditions on Female Musicians". *American Economic Review*, 90(4): 715-741.
- Göranzon, B (1983) *Datautvecklingens filosofi, Tyst kunskap och ny teknik*, Stockholm: Carlsson & Jönsson
- Göranzon, B (2001) *Spelregler – om gränsöverskridande*, Stockholm: Dialoger
- Hammare, U (2004) *Kompetens i de sociala professionerna. Artikel nr 2004-123-22*, Stockholm: Socialstyrelsen
- Helldin, R (1990) Den unika speciallärarkompetensen?, I *Nordisk pedagogic: journal of Nordic education research*, nr 3, Oslo: Universitetsförlag
- Johannessen, K S (1999) *Praxis och tyst kunskaper*, Stockholm: Dialoger
- Kuhn, T S (1979) *De vetenskapliga revolutionernas struktur*, Lund: Doxa
- Liedman, S E (2001) *Ett oändligt äventyr, om människans kunskaper*, Falun: Albert Bonniers förlag
- Lindmark, L (1990) red *Kunskap som kritisk resurs: en artikelsamling om kunskapsföretag*, Umeå: Handelshögskolan i Umeå, Umeå Universitet
- Lyttkens, L (1994) DS 1994:18 *Kompetens och individualisering*, Stockholm: Utbildningsdepartementet

- MacKinnon D.W (1968) *Psychological aspects*
- Molander, B (2000) *Kunskap I handling*, Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB
- Nordenstam, T (1983) ”*Ett pragmatiskt perspektiv på datautvecklingen*”, i Göranson, B (red): *Datautvecklingens filosofi*, Stockholm: Carlsson & Jönsson
- Polanyi, M (1983) *The tacit dimension*, Gloucester, Mass: Peter Smith Pub
- Rolf, B (1991) *Profession, tradition och tyst kunskap*, Lund: Nya Doxa
- Rolf, B (2004) ”*Metod och anarki i praktiken*”, i Allwood, C M (red) *Perspektiv på kvalitativ metod*
Lund: Studentlitteratur
- Swedberg, R (2000) *Entrepreneurship*, Oxford: Oxford university press
- Wittgenstein, L (1992a) *Filosofiska undersökningar*, Stockholm: Thales
- Wittgenstein, L (1981) *Om visshet*, Karlshamn: Doxa
- Ödman, P J (1994) *Tolkning, förståelse, vetande; hermeneutik i teori och praktik*, Göteborg: Norstedts